

afrikai és csendesóceáni színes emberevő modern rokonánál, ennél a repülőgépre kapaszkodott barbár parvenünél. Napjaink gazdasági krízisei pedig éppen most tanítják meg a világégés „győzteseit“ arra a főntebb idézett V. Hugo-féle igazságra, hogy „győzni“ rossz üzlet.

—ó —s.

Regények, elbeszélések. (Lőrinczy György: Az álmodó bükk. Dobosi Pécsi Mária: Magyarok szimfóniája. Szekula Jenő: A faltörő kos.) *Lőrinczy György* novelláskönyvét lapozva, egy percre sem tudok megszabadulni Lőrinczy György régebbi írásaitól. Akár regényét, akár novelláját, naplószerű rajzait olvastam, mindig kiéreztem belőlük az író leg-egyénibb hangját, a sorai mögött rejtőzködő, panasszal teli, kitörni készülő, vádaskodó embert és művészt, aki egy nemzedék tragédiájával, a magyarság hanyatlásával azonosítja magát s önnön faja ellen lázong, melyet deres fővel is ifjúerősen, kimondhatatlanul bálványoz. Mit panaszol ez a rövidlekeztetű történetek alatt buzgó, évtizedeken át elszigetelten mormoló líraiság? Nagy magyar tehetségek mellőzését, idegenség elharapózását, egy egész léha, magával tehetetlen kort. Ez a hang Lőrinczy legtöbb, mondhatni: legértékesebb könyvének alaphangja. Nem ő uralkodik ezen a hangon, a hang uralkodik rajta, az viszi, ragadja ki őt a legtávolesőbb novella-téma kereteiből s a konklúzió akárhányszor nem a kitűzött témát tetőzi be, hanem a minden formát keresztülszakító elégedetlen, Petur és Tiborc-keverékű magyarnak fájdalmas tanítását szólaltatja meg. Lőrinczyben talán egy oldalnyi objektív művészet sincsen; konkrét, tőle csak művészileg függő értéket, azt hiszem, nem adott soha. Nem ért a művészet pogány felhőfutásához s olyan író, aki legtöbbször önmagában botlott meg. Figyelmét egy pillanatra sem képes igazán izolálni a magyarság sorsától. Ez minden tollvonásában meglátszik; ha másban nem, abban a szomorú hangban, mely olyan hatást kelt, mintha az író tulajdonképpen csak búfelejtőnek beszélne egyébről, s elméje, titkon, az olvasón kívül, más régiókban járna, az ő kedves, szomorú, egyetlen témájánál. Az ostorozásban, a vígasztalanság rajzában van

Lőrinczy valódi ereje; szavainak idegszájai ilyenkor fájdalmasan vibrálnak, mivel egy egész nép minden idegével kapcsolódnak, s úgy érezzük, mintha Lőrinczy, a maga vízió-nárius fantáziája nyűgében, jobban szenvedne, mint a nemzet maga. Mentől inkább távolodik örök problémáitól, annál szétfolyóbb az írása, alakjai annál csináltabbak s vannak meséi, melyek teljesen megoldatlanul érnek véget.

Ez a benyomás változatlan marad, ha legújabb novelláit olvassuk. Lőrinczy szemlátomást szabadulni szeretne az ő egyéni hangjától: abszolút, tisztán műfajbéli művészetet akar adni. Ebben van a gyengéje; szorosabb értelemben vett novellái vagy elnagyoltak, töredékesen, csónkán hatnak, vagy egyáltalában eltévesztik hatásukat. De van ennek a könyvnek egy túlnyomó, értékes része, mely a régi, igazi Lőrinczy hangnemében beszél: a tiszta impresszionista, a formák nyűgét levetett fantázia kőborlása emlékek közt, az elfeledett, eltemetett patriarkális magyar világban, melynek tájképeihez, alakjaihoz, külső mozgalmakban szegény történeteikhez az álmodó Bükk örök szongása adja a kísérő zenét. Az álmodó Bükk szimbólum; Lőrinczy György kedves üdülőhelye széles perspektívává terül s magasság lesz, honnét a hazája sorsán borongó, magyar tragédiák lidérenyomása elől menekült, elszigetelt lélek farkasszemét néz a korral. Ez az orgonabugás természetes erővel, képekben, gondolatokban gazdag, tisztaszép magyar nyelven szól, rímtelen költemények szabadság strófáin keresztül jut hozzánk s a költő hangulatszeszélye szabja meg időtartamát, súlyát, színét, minden árnyalatát. A pesszimizmus és optimizmus különös keverékével rokonszenvesen néz ránk Lőrinczy György kettős arca. S ha az egyik arc néha mégis egyedül mutatkozik, a bánat arca az.

Lőrinczy György megjelenése érdekes a maga nemében, megható, megkapó, gondolatokat ébresztő, tiszteletet parancsoló. Egy eszményi munkában lezajlott életnek lírai valóságai ezek a könyvek; fájdalmas, szorongást keltő örökös vád kísért bennük, néhol nyíltan, jóslatszerűen, néhol a sorok alatt, mint az időnként eltűnő forrás csobogása;

vád és panasz a magyar világfolyás miatt, melynek Isten tudja ki a megmondhatója.

Több mint harminc kötetet írt már. Ismertsége korántsem vetekszik ezzel a számmal. Könyvei nem kirkatkönyvek, nem szenzációt keltők. Könyvek, melyekben sok a tündés, sőt a lírai ömlengés is, és főképp kevés az izgatószer ahhoz, hogy a nagyközönségnek szélesebb körben tessenek. Az utóbbi évtizedek likvidálásánál majd kiderül, hogy Lőrinczy művészete mivel maradt adósa az irodalomnak s mit mellőzött benne a közönség igaztalanul.

Dobosi Pécsi Mária legújabb regénye, immár a negyedik, jelentős stáció egy kivételes tehetség pályafutásán. Akik ezt az öt évvel ezelőtt jelentkezett írónőt figyelemmel kísérték, mindjárt első könyve (Persephone elrablása) után jövőt jósoltak neki. A dícséret mindenestre halkabban szólt az *Antóni Dániel* ködszerű alakjaival kapcsolatban, eredendő hibákra mutatott rá a *Második négyes*-ben, de egyhangúan elismerte, hogy Dobosi Pécsi Máriaat kiváló magyar nyelve, nagy tudása, vérbeli művészete, mondanivalójának sokrétűsége kiváló írónőink sorába emeli.

A *Magyarok szimfóniája*, akárcsak Dobosi Pécsi Mária eddigi regényei, igen sovány mesét ad. Vidróczky Flóris, Hajdúvár botanikus főtisztelendője, évtizedek óta nem jegyzi be az anyakönyvbe a születéseket, haláleseteket, s rettenesen megijed, mikor Gál Kelemen, a fiatal pap, felülvizsgálatra jön. Gál Kelemen azonban nem a mulasztást pótolja a sárga lapokon, hanem halhatatlannak elgondolt zeneművét írja rájuk, a Magyarok szimfóniáját. Ezt a szimfóniát meddő kísérletek után Kenedy Anna váltja ki belőle. Vidróczky elhalt nővérenek Amerikából hazakerült leánya. Anna apja is művész, festő, akit itthon agyonhallgattak, odaát pedig a reklám térített hamis, de jövedelmező útra. Gál Kelemenben megindul a küzdelem szerelme s kettős hivatása közt. Egyházához fogadalma köti és paraszti anyja, kinek álma, hogy fiából püspök legyen. Az anyai kéz aztán összetép mindent, szerelmet és szimfóniát.

Látszólag ez volna főcselekménye a regénynek. De Gál Kelemen s Ke-

nedy Anna nem eléggé megrajzolt alakok ehhez; egyéniségük ütközése s rövid harea az oldalak száma szerint is kevés, alig több, hogy egy hosszabb novellát betöltsön. Aztán mintha nem is önmaguk döntenék el sorsukat, hanem az író keze, mely biztosan jár minden pillanatképp, tájfestés és bőséges reflexió nyomán, pompásan ért a szellemes megjegyzések, kitűnő eszmeilel röppenő gondolatok egybeolvasztásához, lapokon, sőt fejezeteken keresztül, csak a csúcspontraemelést mellőzi. Érdekes, hogy a mellékalakok sikerültebbek s teszem, Vidróczky portréja elevenebb, élőbb, mint talán a regény többi szereplője együttléve. A halvány főalakok s szerencsésében formált mellékszemélyek közti diszsonanciát az összefoglaló cím mélyebb, de nem teljesen igazolt értelme tünteti el némiképp. Az írónő — úgy látszik — főhős nélkül való regényt írt, melynek minden alakja *egy* eszmét szimbolizál, közvetve, vagy közvetlenül, többé-kevésbé sikerülten. Kenedy Frank, a korán letört, későn felmagasztosult festő éppen úgy egyik hangja a magyarok szimfóniájának, mint Gál Kelemen, vagy Vidróczky, sőt még Zsuzsa is, a gyilkos cseléd. Mert a maguk vérmérséklete és lelki nívója szerint mindahányan ki akarnak emelkedni Hajdúvár egézséges levegőjéből, mely — ha bizonyos magasságon túlröpül az ember — mérges lehelletet áraszt makaes szerelemre és művészi álomra egyaránt. Vidróczky Flórisban, akadémiai tagsága ellenére, nagy botanikus vész el. Gál Kelemenben — legalább az írónő szerint — nagy, de bátortalan zeneszerző; Kenedy Frank viszont azt példázza, hogy Hajdúvárról még a kemény tehetség is csak megtépzva, földi boldogsága árán jut el a megdicsőüléshez. Így érezzük egységesebbnek, átfogónak a könyv értelmét. Ez a benyomás azonban nem teljes, éppen a legtöbb alak álomszerűsége miatt. Részletszépségek, szebbnél szebb gondolatok vannak itt elsősorban, azok válnak szerves lényekké s adják az élet elevenességét a regénynek. Már a fordulatok bizonytalanok, a felvetett probléma megoldatlan marad, az alakok lelki válsága csak látszólagos, elejtett szálak lengenek a lapokról, drámai feszültség nincs

s ha az író úgyes áthidalásai révén volna is keletkezében, inkább leírásban halkul el. A mese hirtelen befejezése úgy hat, mint egy következtetés, melynek levezetésében főbb, bizonyító passzusok hiányoznak. Ezt az úrt gazdag lírai szépségekkel pótolja az író.

Pedig érezzük, hogy Dobosi Pécsi Máriát nem csupán nagy intelligenciájának, pompás stílusának, értékes ötleteinek kifejezése vezette. Az alakok s a regény gondolatbeli része közt örökké sejthetni, hogy valami különösebb igazságot akart kidomborítani. Ennek az igazságnak alkotó részeit megtaláljuk a könyvben, szanaszét, de ezek a részek még nem forrottak egységes eszmévé. Talán azt akarta mondani Dobosi Pécsi Mária, hogy a nő minden művészet forrása, és — ha akarja — megakasztója. A nő tette naggyá Kenedy Frankot, minden kálvárián keresztül is, és a nő akasztotta meg Gál Kelemt, mikor mint anya, szívéből kimossa a melódiát, kezéből kiüti a tollat. Ez a gondolat persze nem egyetemes érvényű s az író még egy regény területén belül, egy-két adott esetben sem tudja a szükségszerűség parancsoló erejével igazolni. Így aztán az olvasó akként összegez, hogy Gál Kelemen püspök lesz, mert az a hivatása, Kenedy Frank pedig művész, mert annak született s az igazi tehetség minden poklokon keresztül is érvényesül, akár nálunk, akár odakünn. Kétség válik a könyvben az a gondolat is, hogy a Magyarok szimfóniájában speciálisan a magyar művész sorsát lássuk.

Dobosi Pécsi Mária kitűnő tehetség. Mi, akik képességeit sokra tartjuk, kivételes mértéket alkalmaztunk rá s azt a nívót emlegetjük, melynek elérésére hivatva van.

Szekula Jenő regénynek hirdetett könyve, a *Faltörő kos*, tulajdonképpen napló, a költészet és valóság összekeverésével. Főalakja maga az író, aki körül a háborús Belgrád társadalmának legkülönbözőbb egyéniségei és jelenségei kavarnak. Szekula Jenő ismeri a város minden zegét-zúgát s biztosan kalauzolja a híres-nevezetes Thallóczy uram udvarától egészen a határhídig, mely az utolsó magyar-osztrák vonat kirobogása után levegőbe röpül.

Érdekes és izgató könyv annak,

aki szereti a háborús színzavart, különböző katonai rendek és rangok, idegen fajok, különös szerelmek bábeli nyelvzavarát. Szekula Jenő emlékezetből írt, nem nagy fantáziával, a krónikás egyszerű, mindig érdekes és temészetes, színes nyelvén. Ez a biztos, pontos, kimért nyelv egész seregét dobja elének a pillanatfelvételeknek katonákról, civilekről, bohémokról, szerelmükben vergődő és elpusztuló asszonyokról, az újságíró-gárda néhány érdekes típusáról. Úgy érezzük, hogy amit hallunk, azon mód, az emlékezés mezejéről került papírra, ott vagyunk a szerző mellett a műhelyben, amint jólesőn, füstöt eregetve gondolt vissza az eseményekre s a háborús romantikában annyira gazdag évekből kiszakít néhány lapot. Természetesen, ha a *regény* szó szerint vennők a könyvet, súlyos kifogásunk volna koncepció és egymáshoz való viszonyló alakok dolgában. Am az egész könyv lényege kizárja ezt a minősítést, mert elejétől végig háborús jegyzeteket kaptunk, melyek érdekes dokumentumokkal járultak hozzá a világháború magyar irodalmához. Szekula Jenő kifejezőmódja teljesen megfelel a témának; kedvesen beszélget mindenről, érdeklődést támaszt egészen jelentéktelen dolgok iránt is csöndes humorával, végtelen egyszerűségével. Megvan benne az elhitetőképesség. A naplónak selejtesebb része az, mely — érzésünk szerint — pusztán átköltés, így maga a szerelmi történet a magyar fiú és a belgrádi asszony közt, mely önkényes címet sugallt az írónak. Olyasféle ez, mint mikor a költő egyik versének címét az egész kötet címének használja.

A könyv igen jó papíron jelent meg, csak kár, hogy a kiadó sok bántó sajtóhibát megtűrt.

Vajthó László.

Császár Elemér: A magyar irodalmi kritika története a szabadságharcig. Császár Elemér vasszorgalma és ernyedetlen munkakedve ismét új könyvvel gyarapította irodalmunkat. Még pedig egy sűrűn nyomott, 400 oldalas, nagy könyvvel. Az irodalmi és színi kritika történetét tárgyalja benne 1848-ig s ezzel oly művet alkotott, amilyennel a német irodalom nem dicsekedhet s